

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵ ਦੇਖਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਨੈਨੀ

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਇਕਤੁਕੀ ॥

ਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਠਾਕੁਰ ਜਾਨੈ ॥

ਦੁਖੁ ਮਿਟੈ ਸਚੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੈ ॥੧॥

ਇਹ ਸ਼ਬਦ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਦਾ, ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਨਾ ੪੧੬ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ।

-- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁਖ ਸਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਣ ਅਤੇ ਹਥੀਂ ਸੇਵਾ, ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ, ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਰੇ ਦਸੇ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਸਿਰ ਵੀ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਕੇ ਕਰ ਕੇ ਵੀ, ਬਿਨਾਂ ਸਿਰ ਦੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ - 'ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਕੀਜੈ॥ ਸੀਸੁ ਵਢੇ ਕਰ ਬੈਸਣ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ॥', ਪੰਨਾ ੫੫੮.

ਸੇਵਾ, ਭਾਵੇਂ, ਹਥੀਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਿਮਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਪਰ ਪਰਵਾਨ ਉਹੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਨ ਮੰਨੇ, ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ, ਪੰਨਾ ੩੧੪ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ - 'ਸਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮੰਨੇ॥ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮੰਨਿਆ ਤਾ ਪਾਪ ਕਸੰਮਲ ਭੰਨੇ॥'

-- ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਚੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਮਨੁਖ ਦਾ ਆਵਾਗਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ, ੮੩੨ ਪੰਨੇ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣ ਕੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਚਲ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁਖ, ਸਚੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਮਾਐ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - 'ਰਹੈ ਰਜਾਈ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਸਚੈ ਦਰਿ ਵਾਸੁ॥ ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਸਬਦਿ ਭਏ ਨਾਸ॥'

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ੨੬੫ ਪੰਨੇ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਅਉਖਧ (ਦਵਾਈ) ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਅਸੀਂ ਲਾਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਮਿਟਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਤਕ ਇਹ ਅਉਖਧ ਲਗਾਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਰੋਗ ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਾ ਆਉਂਦਾ - 'ਲਲਾ ਲਾਵਉ ਅਉਖਧ ਜਾਹੂ॥ ਦੂਖ ਦਰਦ ਤਿਹ ਮਿਟਹਿ ਖਿਨਾਹੂ॥ ਨਾਮ ਅਉਖਧੁ ਜਿਹ ਰਿਦੈ ਹਿਤਾਵੈ॥ ਤਾਹਿ ਰੋਗੁ ਸੁਪਨੈ ਨਹੀ ਆਵੈ॥'

ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਅਸਲ ਰੋਗ ਜੰਮਣ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੌਤ ਆਦਿ ਦੁਖ ਚੰਬੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਹਾਤਮਾ ਬੁਧ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਚਾਰ ਪਾਵਨ ਸਚਿਆਈਆਂ ਵਿਚ ਜੰਮਣ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲ ਦੁਖ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਰਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮੇਰੀ ਸਖੀ ਸਖੈਨੀ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਦੇਖਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਨੈਨੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

-- ਹੇ ਮੇਰੀ ਸਤਿ-ਸੰਗਣ ਸਖੀਓ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਤੁਸੀਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਵੋਗੀਆਂ।੧।ਰਹਾਉ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ ੨੪੨ ਤੇ, ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਹੇ ਸਖੀਓ ! ਆਉ, ਰਲ ਕੇ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਮਾਣੀਏ, ਭਾਵ, ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਈਏ' - 'ਮਿਲ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀਹੋ ਹਮ ਪਿਰੁ ਰਾਵੇਹਾ॥' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ ੯੫ ਤੇ, ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਮੰਤਰ ਰੂਪੀ ਔਸ਼ਧੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਾਹਗੁਰੂ.. ਜਾਪ ਜਪ ਕੇ, ਆਪਣਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਵਾਈਏ। ਇੰਝ, ਆਓ ਸਤਿਸੰਗਣ ਸਖੀਓ ! ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰੀਏ - 'ਆਉ ਸਖੀ ਹਰਿ ਮੇਲ ਕਰੇਹਾ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਾ ਮੈ ਦੇਇ ਸਨੇਹਾ॥.. ਮੈ ਅਉਖਧੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦੀਜੈ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਉਧਰੀਐ ਜੀਉ॥' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ ੭੩੭ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹੀ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਸੋਹਾਗਣ, ਭਾਵ, ਗੁਰਮੁਖ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਮਾਣ ਛੱਡ ਕੇ, ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ,

ਭਾਵ, ਨਾਤੇਦਾਰੀਆਂ ਦੀ ਲਾਜ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਨ ਤਨ ਅਰਪਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਾਤ ਵਿਚ, ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - 'ਧਨੁ ਸੋਹਾਗਨਿ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਪਛਾਨੈ॥ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਤਜੈ ਅਭਿਮਾਨੈ॥ ਪ੍ਰਿਅ ਸਿਉ ਰਾਤੀ ਰਲੀਆ ਮਾਨੈ॥ ਸੁਨਿ ਸਖੀਏ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਣ ਨੀਸਾਨੀ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਤਜਿ ਲਾਜ ਲੋਕਾਨੀ॥'

ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ। ਇਹੀ ਕੰਮ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਰ ਕੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਨੇ, ਲੋਕ ਲਾਜ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਗ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਤਕਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਦਾਸ, ਨਿਥਾਵਾਂ ਤਕ ਜਾਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਤਨਾ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮੱਰਪਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪ ਤਜਿ ਲਾਜ ਲੋਕਾਨੀ' ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਬਣੇ।

ਬੰਧਨ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੰਸਾਰਿ ॥

ਬੰਧਨ ਸੁਤ ਕੰਨਿਆ ਅਰੁ ਨਾਰਿ ॥੨॥

-- ਉਪਰ ਦਸੇ ਕਾਰਜ, ਭਾਵ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਸਭ - ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਆਦਿ, ਤਾਂ ਆਵਾਗਮਨ ਰੂਪੀ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੇ ਹਨ।

-- ਪੁਤਰ, ਧੀ ਅਤੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹ, ਬੰਧਨ ਦਾ ਹੀ ਮੂਲ ਹਨ।੨।

ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਲ 'ਮੈਂ' ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਹਉਮੈ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬੰਧਨ ਦਾ ਮੂਲ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ੪੬੬ ਪੰਨੇ ਤੇ ਇੰਝ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ - 'ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ॥' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ਪੁਤਰ ਇਸਤਰੀ ਆਦਿ ਦੀ ਮਮਤਾ ਤੇ ਮੋਹ, ਬੰਧਨ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਹਨ - 'ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਸੁ

ਬੰਧਨਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸੁ ਧੰਧ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਜੇਵਰੀ ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ॥', ਪੰਨਾ ੫੫੧.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੪੭ ਤੇ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪੁਤਰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਦਸਿਆ ਹੈ - 'ਬੰਧਨ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ॥' ਪੰਨਾ ੧੩੫੩ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਕੀ ਮਾਤਾ, ਕੀ ਪਿਤਾ, ਕੀ ਇਸਤਰੀ, ਪੁਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ, ਕੀ ਭਰਾ, ਮਿਤਰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਮੋਹ। ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਣ, ਜੋ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਤੋਂ' - 'ਕਤੰਚ ਮਾਤਾ ਕਤੰਚ ਪਿਤਾ ਕਤੰਚ ਬਨਿਤਾ ਬਿਨੋਦ ਸੁਤਹ॥ ਕਤੰਚ ਭ੍ਰਾਤ ਮੀਤ ਹਿਤ ਬੰਧਵ ਕਤੰਚ ਮੋਹ ਕੁਟੰਬਤੇ॥.. ਰਹੰਤ ਸੰਗ ਭਗਵਾਨ ਸਿਮਰਣ ਨਾਨਕ ਲਬਧੰ ਅਚੁਤ ਤਨਹ॥'

ਬੰਧਨ ਕਰਮ ਧਰਮ ਹਉ ਕੀਆ ॥

ਬੰਧਨ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤੁ ਮਨਿ ਬੀਆ ॥੩॥

-- ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਭ ਕਰਮ, ਹਉਮੈ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਬੰਧਨ ਦਾ ਮੂਲ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਧਾਰਮਕ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ, ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ - 'ਸਰੈ ਸਰੀਅਤਿ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ॥ ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਕੈਸੇ ਪਾਵਹਿ ਪਾਰ॥', ਪੰਨਾ ੮੪.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੭੪੭ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਸੂਲੀਆ, ਜਮ ਲੁਟ ਲਏਗਾ। ਲਗਾਤਾਰ ਸਿਮਰਣ ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ ਉਪਾਅ ਹੈ ਛੁਟਣ ਦਾ - 'ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ॥ ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ॥' ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ੧੧੪੯ ਪੰਨੇ ਤੇ, ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋੜਾਂ ਕਰਮ, ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਵਿਅਰਥ ਦੇ ਭਾਰ

ਦੀ ਪੰਡ ਹਨ - 'ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਕਾ ਮੂਲ।। ਹਰਿ ਕੇ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਬਿਰਥਾ ਪੂਲੁ।।' ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ, ਭਾਵ, ਸਿਮਰਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕੋੜਾਂ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਣ, ਨਰਕ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ - 'ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਲਾਵੈ।। ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰਤੇ ਨਰਕ ਜਾਵੈ।।' ਪੰਨਾ ੨੪੦. ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ, ਹਉਮੈ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬੰਧਨ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਇਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ, ਪੰਨਾ ੧੧੪੭ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ - 'ਬੰਧਨ ਕਰਮ ਧਰਮ ਹਉ ਕਰਤਾ।।'

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਸੰਜਮਾਂ ਨਾਲ ਉਪਜਣ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਤੇ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹਉਮੈ, ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ - 'ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਤੇ ਬਹੁ ਸੰਜਮ ਅਹੰਬੁਧਿ ਮਨੁ ਜਾਰਿਓ ਰੇ।।'

-- ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਤਰ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਆਦਿ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰੇਮ, ਬੰਧਨ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ।੩।

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਅਗਲਾ ਘਰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਣਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਕੁਟੰਬ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋੜਨ ਤੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਆਪ ਹੀ ਆ ਜਾਣ ਦਾ ਸਚ ਦਸਿਆ ਹੈ - 'ਬੇਢੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਜੂਰੀ ਮਾਂਗੈ ਜਉ ਕੋਊ ਛਾਨਿ ਛਵਾਵੈ ਹੋ।। ਲੋਗ ਕੁਟੰਬ ਸਭਹੁ ਤੇ ਤੋਰੈ ਤਉ ਆਪਨ ਬੇਢੀ ਆਵੈ ਹੋ।।' ਮਹਾਤਮਾ ਜੀਸਸ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧ, ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ, ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ, ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਵਧ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਜੋਗ ਨਹੀਂ - ਮਤੀ 10:34-40 (New Testament).

ਬੰਧਨ ਕਿਰਖੀ ਕਰਹਿ ਕਿਰਸਾਨ ॥

ਹਉਮੈ ਡੰਨੁ ਸਹੈ ਰਾਜਾ ਮੰਗੈ ਦਾਨ ॥੪॥

-- ਕਿਰਸਾਣੀ ਆਦਿ ਕਿਰਤ ਵੀ ਹਉਮੈ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਬੰਧਨ ਦਾ ਮੂਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ, ਹਉਮੈ ਵਿਚ, ਵਾਧੂ ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਕਰ ਕੇ

ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦਾ ਦੰਡ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ।੪।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਪੰਨਾ ੩੦੬ ਤੇ ਅੰਕਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਰਸਾਣੀ ਆਦਿ ਕਿਰਤ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁਖ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਆਪ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫ਼ਸਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਸਦੀ ਹਉਮੈ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ, ਅਸੰਖ ਕਰੋੜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - 'ਜੋ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਦੇ ਤਿਨ ਕੀ ਬਰਕਤ ਖਾਹਿ ਅਸੰਖ ਕਰੋੜੇ॥'

-- ਰਾਜਾ, ਹਉਮੈ ਵਿਚ, ਵਾਧੂ ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਕਰ ਕੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦਾ ਦੰਡ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ।੪।

ਹਰ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਵਿਚੋਂ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਕਮ ਤਾਰ ਕੇ, ਉਸ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਦਿਤਾ ਦੰਡ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਥਾਇੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ੧੪੩ ਪੰਨੇ ਤੇ ਬਚਨ ਹਨ - 'ਰਾਜਾ ਮੰਗੈ ਦਿਤੈ ਗੰਢੁ ਪਾਇ॥' ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜੇ, ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੋਨੇ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ - 'ਦਰਬੁ ਸੰਚਿ ਸੰਚਿ ਰਾਜੇ ਮੁਏ ਗਡਿ ਲੇ ਕੰਚਨ ਭਾਰੀ॥'

ਬੰਧਨ ਸਉਦਾ ਅਣਵੀਚਾਰੀ ॥

ਤਿਪਤਿ ਨਾਹੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰੀ ॥੫॥

-- ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਵਣਜ ਵਪਾਰ ਵੀ ਬੰਧਨ ਦਾ ਮੂਲ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਕਮਾਈ ਜਾਣ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਪਾਰ ਜਾਂ

ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਲਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ, ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਵਿਚ ਲਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ - 'ਸਹਸ ਖਟੇ ਲਖ ਕਉ ਉਠਿ ਯਾਵੈ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੈ ਮਾਇਆ ਪਾਛੈ ਪਾਵੈ॥' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਨ ਜੋੜਨ ਦੀ ਹੋੜ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਭੁਲ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਧਨ, ਸਾਥ ਤਾਂ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਮਨੁਖ ਖਾਹਮਖਾਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫ਼ਾਹੀ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ - 'ਮੁਕਤਿ ਪੰਥੁ ਜਾਨਿਓ ਤੈ ਨਾਹਨਿ ਧਨ ਜੋਰਨ ਕਉ ਯਾਇਆ॥ ਅੰਤਿ ਸੰਗ ਕਾਹੂ ਨਹੀ ਦੀਨਾ ਬਿਰਥਾ ਆਪੁ ਬੰਧਾਇਆ॥', ਪੰਨਾ ੬੩੧.

ਬੰਧਨ ਸਾਹ ਸੰਚਹਿ ਧਨੁ ਜਾਇ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਨ ਪਵਈ ਥਾਇ ॥੬॥

-- ਇੰਝ ਹੀ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ, ਧਨ ਸੰਚਿਤ ਕਰ ਕੇ, ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਬੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਘਾਲਣਾ, ਸਿਮਰਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੰਧਨ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਅਤੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।੬।

ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਣ ਤੇ ਲਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਬੜੇ ਕਟਾਖਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਜੂਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਬਾਰੇ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਉਸ ਕੰਜੂਸ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਣ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਮਾਲਕ ਬਣ ਬੈਠਾ। ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਤੇ ਜਮ ਦਾ ਡੰਡਾ ਪਏਗਾ, ਇਕ ਖਿੰਨ ਵਿਚ ਨਿਬੇੜਾ ਕਰ ਦਏਗਾ - 'ਸੁਮਹਿ ਧਨੁ ਰਾਖਨ ਕਉ ਦੀਆ ਮੁਗਧੁ ਕਹੈ ਧਨੁ ਮੇਰਾ॥ ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਮੂੰਡ ਮਹਿ ਲਾਗੈ ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਰੈ ਨਿਬੇਰਾ॥', ਪੰਨਾ ੪੭੯.

ਸਭ ਪਾਸੇ ਬੰਧਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਜੁੜੇ ਵੇਖ ਕੇ, ਅੰਤ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸਨੇ ਪਰਮ ਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ! ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਇੰਝ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ - 'ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਸਭੈ ਬਿਗੂਤੇ ਦੇਖਹੁ ਨਿਰਖਿ ਸਰੀਰਾ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਨਿ ਗਤਿ ਪਾਈ

ਕਹਿ ਉਪਦੇਸੁ ਕਬੀਰਾ॥', ਪੰਨਾ ੬੫੪.

ਬੰਧਨ ਬੇਦੁ ਬਾਦੁ ਅਹੰਕਾਰ ॥

ਬੰਧਨਿ ਬਿਨਸੈ ਮੋਹ ਵਿਕਾਰ ॥੨॥

-- ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ/ਪਾਠ/ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਅਤੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ, ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਝ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਨੁਖ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੭।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ - 'ਬੇਦ ਪਾਠ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ॥ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰ॥ ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਸਭ ਹੋਇ ਖੁਆਰ॥'

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਤਤ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਡਿਤ, ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪਾਠ-ਪਠਨ ਵਿਚ ਫ਼ਸਿਆ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੂਰਖ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮਦੇਵ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਪਾ ਗਿਆ - 'ਪੰਡਿਤੁ ਹੋਇ ਕੈ ਬੇਦੁ ਬਖਾਨੈ॥ ਮੂਰਖੁ ਨਾਮਦੇਉ ਰਾਮਹਿ ਜਾਨੈ॥'

ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਣਾਈ ॥

ਸਤਿਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਬੰਧੁ ਨ ਪਾਈ ॥੮॥੧੦॥

-- ਜੋ ਮਨੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਰਣ ਲੈਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਚਾ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੰਦਾ।੮।੧੦।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ੫੫੧ ਪੰਨੇ ਤੇ ਇਹ ਸਲੋਕ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਧਰਮ, ਬੰਧਨ ਹਨ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਪਤਨੀ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੁਤਰ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਦਾ, ਇਹ ਸਭ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦੀ

